

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

Սիամի քաղաքիւն տուած մէկ ունկնդրու-
թիւնը :

Սըր Յովհաննէս Պօուրինկ, որ 1855 տարւոյն Նիգղիոյ տէրութեան կողմանէ Սիամի թագաւորին պատուիրակ խրկուեցաւ՝ վաճառականութեան դաշինք մը հաստատելու համար, ասանկ կը պատմէ իր հոն թագաւորէն ունեցած ունկնդրութիւնն ու ընդունելութիւնը .

«Ունկնդրութեան սրահն որ մտանք, բոլոր ազնուականները հոն ժողվուեր էին, և ծունկ չոքած գլուխնին գետին կռնցուցած կը կենային : Վէպ 'ի մէջտեղը առաջ գացի, ուր ինծի համար բարձ մը պատրաստեր էին ամենէն բարձր աստիճանի մարդկանց կարգին մէջ . ձախ կողմս՝ անմիջապէս ինձի մօտ էին առաջին պաշտօնեայն և իր եղբայրը : Ա երջապէս թագաւորը ներս մտաւ և եկաւ նստեցաւ փառաւոր զարդարուած գահու մը վրայ, որ գրեթէ տասը ոտք բարձր էր . արքայն ոսկի դիպակէ չքեղ հագուստ մը հագած էր . իր թագը քովը դրուած էր, բայց ինքը գլխարկ մը ունէր գլուխը, որուն վրայ խոշոր ադամանդներ կը փայլէին, և մատերն ալ ադամանդեայ մատնիներ անցուցած էր : Ձախ կողմս՝ արքունական գահուն մօտ կը կենային թագաւորին եղբայրներն և որդիքը, իսկ աջ կողմս՝ արքունական իշխանազուններն և բարձրագոյն կարգի ազնուականները : Ինչպէս որ ըսի, ամենքն ալ ծունկ չոքած էին . թագաւորին եկած միջոցը՝ աւելի խորին երկրպագութիւն ըրին՝ շատ անգամ ձակատնին գետին զարնելով . ես ալ յարգանօք ծռեցայ : Երբ խորժելի երաժշտութիւն մը կը լսուէր . ետքը նշան մը տրուեցաւ և լուսութիւնը տիրեց . ան ատեն ես խօսակցութիւն մը կարդացի թագաւորին, որուն մէջ յետ շնորհակալ ըլլալու գտած մարդասիրական ընդունելութեանս և իմ պաշտօնս

կատարելու համար հարկաւոր եղած զիւրութիւնները գտնելու համար, կ'աւելցընէի յայտնել իմ վստահութիւնս՝ թէ այդ դաշանց պայմանները իր անուան մեծ համբաւը անշուշտ աւելի պիտի տարածէին արեւելքի բոլոր ազգաց մէջ, երկու դաշնագիր պետութեանց բարեբաստութիւնը պիտի աւելցընէին, միանգամայն բոլոր աշխարհիս ալ օգուտ պիտի բերէին : Ետքը թագաւորը զիս ներկայացուց իր մեծ եղբորը, իր որդւոյն և իսկ մը արքունական իշխանազանց, որոնց իւրաքանչիւրը անուննին տրուելու ատենը բարեկու տային ինծի : Ետք բեհեզեայ թեթև զգեստներ հագած էին, որոնք ոսկեայ ծաղիկներով ասղնեգործած էին : Իսկ աւելի ստորին կարգի ազնուականները սրահին ծայրը կը կենային, և ինչուան կէս մէջքերնին մերկ էին . և բոլոր հանդիսականաց սրունքներն և ոտքերը մերկ էր : Վահուն երկու կողմը՝ քիչ մը հեռու կէկ իսկ մը սպասաւորներ կային : Սրահին կամարակալներուն վրայ կախուած էին Նիգղիոյ և Բորգուգալի թագուհեաց, և Երկնային Վայսերութեան Վասօքուանկ կայսեր դէմքերը, 1851 տարւոյն անգղիական համաշխարհական արուեստահանդիսին տեսարանացը բազմաթիւ վիմազրութիւններ, ազգային դրօշներու հաւաքում մը՝ զոր Վամբոյի նկարիչ մը նկարեր էր, և քանի մը ուրիշ անձանց դէմքեր ալ՝ զորոնք չկրցայ ճանչնալ : Ենդունելութիւնը գրեթէ կէս ժամ մը տևեց, և երբոր թագաւորը գնաց, ոսկեհուն վարագոյր մը քաշեցին ու արքունական գահը ծածկուեցաւ : Են ատեն ազնուականներն ոտքի վրայ ելան . անոնք որ կը ճանչնայինք՝ եկան զմեզ բարեւելու, և երաժշտութիւնը նորէն սկսաւ լսուիլ, որուն մէջ թմբուկներուն աղաղակը տիրեր էր : Իմաց տրուեցաւ ինծի որ թագաւորը կ'ուզէր զիս առանձին տեսնալ . գաւթէ մը անցայ, և վանդակի մը ետեւ գտայ զթագաւորը . առջևս գորգ մը դրած էին գետինը : Թագաւորը իմ խօսա-

կցութեանս օրինակը բարձր ձայնով կարդաց, խել մը քաղաքավարական խօսքեր զուրցելով ինծի այս նիւթիս վրայօք. ըսաւ որ իմ կարդացած միջոցս՝ ամէն իմաստները աղէկ չէր հասկըցած, և թէ հիմա իւրաքանչիւր բառին իմաստը աղէկ թափանցեր էր, ու հաճ և հաւան էր կարդացածին: Յետոյ հաճեցաւ հարցընելու թէ կ'ուզե՞մ արդեօք Սիամի թագաւորութեան բերքերէն մէկքանին հետս տանիլ Ալբուպա, և ըսաւ թէ ծանուցանեմ իրեն անոնց անունները և մէկէն կը խրկէ ինծի:

«Անի մը տունկեր ուզեցի ես. ինքը հրամայեց որ անոնցմէ զատ երկու դեռահասակ փղեր ալ տան ինծի, թէ որ կրնամ զանոնք հետս տանիլ նէ: Այնպէս հուշակաւոր ձերմակ փղին վիմագրութիւնը տուաւ ինծի: Ա երջը իր ամենէն պզտի զսւակը բերին, որ ութը ամսուան աղջիկ մըն էր. հարցուց թագաւորն ինծի թէ արդեօք գեղեցիկ կ'երևայ իմ աչքիս առջև. և իւրաքանչէն շատ աղուոր էր: Հարցուցի թագաւորին թէ քանի զաւակ ունէր. — «Տասնմէկ հատ՝ թագաւոր ըլլալէս վերջը, և արքունական դահլ ելլելէս առաջ՝ տասուերկու հատ ունէի», պատասխանեց: Արդարեւ հետաքրքրական տեսարան մըն էր իր ծիծաղերես օրորելն աղջիկը, այնպիսի բացարձակ և ինքնիշխան թագաւորի մը, որուն առջև բոլոր առաջին կարգի ազնուականաց գետնի վրայ իյնալն ու երկրպագութիւն ընելը քիչ մը առաջ տեսեր էի»:

Սիամի թագաւորութիւնը երկու թագաւորօք կը կառավարուի, որոնց առջինին իշխանութիւնը քիչ մը աւելի մեծ է. երկրորդ թագաւորը՝ մասնաւորապէս զինուորական գործոց վրայ ինամբ կը տանի, և մէկալին պէս կը մեծարուի յարգանքօք, և նոյն պատուոյ նշանները կը կրէ: — Բոլոր ասելոյ սըր Պօլուրինկի, Սիամի թագաւորութեան արդի երկու թագաւորներն ալ մտացի, կըթեալ և յառաջադիմութեան շատ

ջանասէր անձինք են: Սանաւանդ երկրորդ թագաւորը մտքի ճրից կողմանէ նշանաւոր է. աղէկ գիտէ մադեմաթիքական գիտութիւնները, և Ալկիդէսի ու Վիլզընի գրուածոցը կատարելապէս հմուտ է: Անգղիացի պատուիրակը իրեն ալ այցելութեան գնաց, և ասանկ կը պատմէ զան. «Նրիկուան» երկրորդ թագաւորէն առանձին ունկընդրութիւն մը ունեցայ. խիստ հասկըցող և սիրելի մարդ է, և կ'ըսուի թէ խոհեմութեան ու քաղաքագիտութեան գիտմամբ է՝ և ոչ ուրիշ պատճառաւ, որ հասարակաց իրաց մէջ քիչ կը մտնայ: Նր սենեակներն ընտիր ախորժակով կարգաւորուած են, և թէ որ քանի մը երկրին զարդերէն չգտնուէին հոն և կահկարասիքը բարձր չըլլային, պիտի կարծէի թէ անգղիացի ազնուականի մը բնակարանն եմ: խիստ աղէկ անգղիարէն խօսեցաւ հետս, և հետաքրքրական ու ախորժելի էր իր խօսակցութիւնը: Անգղիական ամենէն յարգի գրոց գրատուն մը ունի, ճոխ հաւաքում մը մեքենական այլ և այլ գործեաց, և հիմակուան ատենի ամէն տեսակ զէնքերու: Արեւիկեան ակումբին միջոցը միշտ երաժշտութիւն կար, և մասնաւորապէս շատ զարմացայ գործիքի մը փափուկ քաղցրութեանը վրայ, որ տասնըեօթը պամպուկի եղէգէ ձեւացած էր, որոնց գլխաւորը 7 ոտքէ պակաս չէր: Թագաւորը այս գործիքով երկայն ատեն զուարճանալէն ետքը, առաւ ինծի ընծայ ըրաւ»:

Հետաքրքրութեան համար դնենք հոս այս երկու թագաւորաց անունները, որոնք բաւականապէս երկայն են: Առաջին թագաւորը կը կոչուի՝ Փրա-Պարա-Սոմէլ-Փրա-Բարադէնար-Մահա-Մոնէրա-Փրա-Շամ-Բլա-Շա-Եի-Հոա. իսկ երկրորդ թագաւորը՝ Փրա-Պարա-Սոմէլ-Փրա-Բալարէնար-Ռադէր-Մահիսլարէր-Փրա-Բի-Բլա-Շա-Եի-Հոա: Շատ զանազանութիւն մը չկայ այս երկու անուանց մէջ, և համեմատութեամբ ընտրելի կ'երևան թէ որ քաղաքատունն նախընթաց առաջին թա-

գաւորին բազմավանկ անուան հետ ,
որ էր . Հանդիմանալի Կոնստանդինոս
հռոմէականս : Այս անունէն վերջը՝
թող տանք որ ընթերցողը շունչ առնէ :

ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մագդաղինէ :

(Հարունակութիւն . Տես երես 56)

Գ

Ուստի իրիկուն մ'ալ որ այս երկու
ծերունի ընկերակիցները իրարու քով
նստած իրենց հին օրերուն վրայ կը խօ-
սակցէին , զորոնք մէկտեղ սահեցուցեր
էին , յանկարծ տեսան որ պարտիզին
ծառազարդ մէկ ճամբէն դուրս ելան
այն երկու պատանիները՝ զորոնք մենք
վանդակապատ դրանն առջև թողու-
ցինք : Վեռահասակ օրիորդը գաւթին
աստիճաններէն կամաց կամաց վեր ե-
լաւ , ծանր կերպով մը և սիրտը ելած :
Մարգիզուհին և ասպետը ոտքի վրայ
ելան զինքը ընդունելու համար . ինքը
ան ատեն ծոցէն նամակ մը հանեց , զոր
նախ և առաջ չըթանցը մօտեցրնելով
համբուրեց , ետքը Վալդրավերի ձեռ-
քը տուաւ , որն որ հետաքրքիր բարե-
սրտութեամբ մը կը նայէր այս օրիոր-
դին վրայ , զոր առաջին անգամ կը տես-
նար : Վեր ասպետը կնիքը քակեց ու
կարդաց նամակը : Աղջիկը ոտքի վրայ
կեցած՝ իր նիհար թեւերը կուրծքին
վրայ դրեր և աչուրները գետին սևե-
ռեր էր . հանդարտ էր իր տիրութեա-
նը մէջ , և խեղճութիւնը իր վեհու-
թիւնը չէր վերուցած վրայէն : Տը
Ֆրէզնը մարգիզուհին հետաքննութե-
մը կը կռներ զինքն աչքերովը . իսկ ե-
րիտասարդը քանի մը քայլ հեռու կե-
ցած՝ ականատես կ'ըլլար այս անձայն
տեսարանին :

Մոնագոյ , 13 յուլիս 18... :

“Այս աշխարհէն ելլելու մօտեցած ,
և դիմացս յաւիտենականութիւնը տե-
սած միջոցը՝ որ քիչ ատենէն պիտի սկսի
ինծի համար , աչուրներս դէպ 'ի Վաղ-
ղիա կը դարձնեմ քանի որ չէն փա-
կուած . առ քեզ կ'աղաղակեմ , ո՛վ եղ-
բայր իմ , և աղաչաւոր բազուկներս առ-
քեզ կը բարձրացնեմ , յանուն այն կը-
նոջ՝ որ իմ քոյրս էր և քու ընտրած ա-
մուսինդ : Անշ , ինչէր քաշեց , ինչ
դառն պատահարներ , այս տունն՝ որ
դուն այնպիսի բարեբաստութեան մէջ
տեսար երբեմն : Ո՛ր են հիմա այս ըն-
տանեաց ուրախութիւնն , որուն համը
դու ալ առիր : Վերեզմանը բոլոր իմ
մերձաւորներս յափշտակեց ինծմէ : Իմ
էրիկս չկրցաւ իր ձախորդութեան վրայ
ապրիլ , և ես թշուառս ալ՝ ահաւասիկ
ես իսկ կը մեռնիմ : Ար մեռնիմ ես , և
մայր եմ . կրկին մահ է ասիկայ , ո՛վ
Տէր : Այս տողերը կարդացած ժամա-
նակդ , որ մի միակ գանձն է և մի միակ
ժառանգութիւնն է՝ զոր կրցայ ձգել
աղջկանս , ինքը աշխարհիս վրայ ուրիշ
մէկը չունի՝ բաց 'ի քեզմէ . այս ար-
ցունքներովս թրջած թուղթը ձեռքդ
բռնած միջոցը , իմ զաւակս քու դիմացդ
պիտի ըլլայ , միայնակ , հեռու տեղէ
եկած , խոնջ 'ի ցաւոց և յաշխատութե-
նէ , առանց ուրիշ ապաստանի՝ բաց 'ի
քու յարկէդ , առանց ուրիշ ապաւինի՝
բաց 'ի քու սրտէդ : Ո՛հ , այն քաղցր
կապին համար ըլլայ՝ որ քեզի սիրելի
եղաւ և զոր անշուշտ մահը չքակեց ,
այն Վերմանիոյ համար ըլլայ՝ որ քեզի
հիւրասիրութիւն ըրաւ և երկար ժա-
մանակ հայրենիք եղաւ քեզի , իմ գեր-
դաստանիս համար ըլլայ՝ որ քու գեր-
դաստանդ եղաւ , այն նազելի անձին
համար ըլլայ՝ զոր շատ շուտ կողոպտեց
քեզմէ մահը և որ կ'երգմեցուցանէ
զքեզ իմ բերնէս , ո՛հ , մի մերժեր իմ
սիրուն անօգնական աղջիկս : Ինչունէ ,
տաքցուր քու գրկիդ մէջ աղաւնի մը որ
իր բոյնէն ինկեր է : Այլ դու , զոր թէ-